

BELEŠKE U VRTU

Ove zabeleške pisane u mome pomalo neuređenom i zapuštenom vrtu, u koji sve više od nekud iz šuma i polja prodiru divlji cvetovi i trave, jedan su vid lutanja kojim se svakodnevno predajem ovoga leta kada sunce pređe određenu tačku na zapadnom delu vidika.

Navodim: „... ako bi trebalo da pišem, voleo bih beskrajno više da pišem zaista svesno i u potpunoj jasnosti neko delo i slabije vrednosti, nego da stvorim, zahvaljujući nekom zanosu i van sebe, remek delo među najlepšim”.

Ovako može da se zavetuje samo neko moćan i nepojamno razuman i veliki, dalek od nas, očišćen od predrasuda i sreće — od relativnosti, dakle; neko ko je bar jedan deo sveta potčinio sebi — onaj koji je iznad. I zaista, ikada se mladi Valeri ovako zavetovao poeziji u jednome času potpune razumnosti i savršenog poimanja neravnog puta kojim namerava da se uputi, znao je, siguran sam u to, da sahranjuje u sebi jednu veliku mogućnost — mogućnost da se pada. Moglo je biti izvesno da je došao onaj koji će potčiniti poeziju, koji će hteti da joj satre sve relativno, njenu božansku vatru, a da joj plamen svoga uma, potčini je svojoj volji, veličini ili, možda, svome otporu.

Ovaj mladi čovek, koji nije verovao da će ikada pisati, jednim zahvatom oduzeo je tada božanstvu Igru i Veštinu i podario ih čoveku kojeg je otkrio u sebi, tako smelo prešao je preko uništenog vremena, tražeći od sebe, od sveta stvaranja, čistotu ili, budimo i mi ironični — higijenu. Osetio je, možda ne prvi, ali za nas bar prvi, da je vreme u koje se ulazi — vreme oslobođenih poetskih sila. A to što se oseti u trenutku, u vremenu mladosti, što se oseti kao velika istina i što se još ne nosi razumom — da li je zaista istina konačna i neoboriva? Nije li to samo uzaludna slutnja?

Kasnije jednom, stariji i umniji, verovatno daleko umorniji Valeri, prevario se možda ili popustio pred novom mogućnošću, kao što mnogi čine i zapisao je tako mladalački mutno i neobično:

*„prvi stih nam bog daruje
zabadava”.*

Eto, onda kad se više nije mogao uzdati u boga, niti mu pokloniti ijedan trenutak iskrene vere, on ga odjednom pomigne, prenoseći na njega veliki deo odgovornosti za pesmu — čak i svoju, umom i duhom, kao dletom, klesanu i čistu.

Ali, ovoga popodneva, ja u tome ne vidim veliku kontradiktornost zaboravljenom mladalačkom zavetu, naslućujem čak još jednu potvrdu iste misli, jer istina je da prvi stih nam neko zaista daruje zabadava, prvi stih uvek dođe iz slučajnosti, iz tame, nazovimo ovaj trenutak odluke tako. Prvi stih nam daruju kao što nam i život daruju, kao što nam vazduh daruju, i vreme, i prostor i malu mogućnost da opstanemo u njima, ali taj prvi stih je tako malo, malo prema Delu koje treba na njega nadograditi. A, videćemo kasnije, temelj taj, prvi mlaz iz izvora, prvi zrak, ne mora ostati u našem delu, već mora postati ništavan prema onome što smo sami izgradili — čime smo istisnuli tu božansku slučajnost. Božanski dar se dešava, ali on je i besmislen, nedokučiv i ništavan pred onim što iz njega izraste i nastavi vremenom i telima ili se izgubi u pepelu što iz njega izraste. Svi su jednako obdareni od istih bogova i životom, i vazduhom, i vodom, i nebom, i prvim stihom i srećnom mišlju, a na čoveku je da strese sve slučajno sa sebe, sve što se desilo i da se potvrdi pred samim sobom i beskrajem — da se izmeri snagom i umom ili padne poražen.

O

PRVOM STIHU

Zato meni i ne smetaju dve tako, naizgled bar, suprotne misli Valerijeve, jer znam da se pišući svesno oslobadamo svega što smo slučajno primili, što se nečisto nataložilo u nama — a slučajnosti i bogovima imaju pravo da se predaju samo ludi.

Prvi, taj darovani stih, to božansko, ne daruje nam bog što je van nas, već darujemo sami sebe bogom što je odavna u nama. I svaki prvi stih koji je povod za delo, iskra kojom se zapali vatra i pokrene u nama naš dar i obnovi celokupni život dela, ostvaren u nama iskustvom možda već davno, sada samo potvrđujemo sopstvenom vatrom. Delo naše ima novu snagu koju stekne svojim postojanjem i mi moramo biti svesni njega. Ono mora da proizade iz napora, makar u odustajanju, mora da se sklopi i zatvori u nerazršivu formu i dobije novu potvrdu za postojanje — dalje mu nismo potrebni. Moramo zato odati poštovanje mladom Valeriju koji je tražio od sebe ljudsku razumnost u nerazumnom stvaranju, tako mudro oduzevši božanstvu slučaja sve sem početka. Ali to nije ni bilo ustupanje božanstvu, ustupanje zanosu, čarobnom napitku ili predodređenosti, no ustupak sopstvenoj prirodi i njenoj slučajnosti. Prvi stih — dar božanski on je video u sopstvenoj slučajnosti, ali sve ostalo pripadalo je njegovom razumu i moralo je da mu se potčini, ako želi da se ostvari.

Početni plamen prvog stiha — malo darovano vreme inspiracije, mora da izgori, da se istopi u vatri koja narasta, koja počinje da plamti. Ali, kako u pepelu, koji se zatim razgrne, ako se išta izgradilo, odrediti deo te male vaze ili statue ili pesme, pečen na onoj prvoj „božanskoj vatri”.

Ostvarivanje pesme, ostvarivanje slike ili japanske vaze, neprekidno je uništavanje početne snage kojom smo povedeni na put ka Delu. I zaista, kada na kraju zastanemo — gde je taj početak, šta je od njega ostalo — uništeni smo i mi i taj početni plamen, kao što mora biti uništeno sve što je bez muke stvoreno.

Ako je naš cilj ostvarivanje Dela, uništavanje božanske snage, prevazilaženje, nije li to najbolji dokaz da je i ono što je proizašlo čiste i slobodnije ukoliko smo više u procesu stvaranja uništili početak. I kada smo zastali na kraju, treba da budemo zadovoljniji što je veća gomila pepela ostala za nama. Razgrnimo taj pepeo i radujmo se onome što ćemo pronaći — malo skladno Delo sa kojeg ćemo oduvati ostatke sivog praha i obrisati ga vrhovima prstiju.

A šta ako je sve izgorelo i u hrpi pepela ništa ne razgrnemo? Kuda je otišao napor, u šta se izlila naša snaga?

Opasnost da sve ode u dim neprekidna je, jer je proces ostvarivanja, proces izgrađivanja mučan i neizvestan utoliko više što smo za stvaranje spremniji. A pepeo koji je ostao razgrnimo i razvejmo snažnim disanjem i pokušajmo da opet započnemo — opet ni na čemu.

Ako treba završiti ovu belešku, a danu dolazi kraj, kako to učiniti, kako sažeti ono što mora ostati „naravoučenije”. Šta je to iz dve Valerijeve teze što treba uzeti za sebe, šta odabrati za dane koji dolaze, šta u njih uneti sa sobom?

Koja je njihova opomena?

To da u vremenu što sledi naše pisanje mora da bude odricanje od sna, od zanesenosti koju u nas unosi opojnost vazduha, mirisa cveća, pića divnih, tela devojačkih, opojnost ovakvih predvečerja. Zašto se toga odreći, ako je to ono što je bog darovao, prvi stih — mirisni dah.

I treba se odreći toga, odreći svega što dolazi slučajno, što dolazi samo po sebi i iznenaduje nas.

Naše Delo mora ostati sklad, mukom i znojem stvarani, klesani, lomljeni i razbijani u besu, izgoreli i ponovo započinjani. Samo tako — ostaćemo, ako želimo ostati.